

Taula (UIB)
núm. 37, 2002

RAMON LLULL
A TRAVÉS
DE LA HISTÒRIA

LA FIGURA DE RAMON LLULL EN LA POESIA MALLORQUINA DE LA RENAIXENÇA

Pere Rosselló Bover

Universitat de les Illes Balears

RESUM: Aquest article analitza la presència de Ramon Llull en la poesia mallorquina de la Renaixença. Llull enllaça amb els ideals romàntics, sobretot pel seu medievalisme i per la religiositat, tal com apareix en els poemes del volum titulat d'*Homenage al Beato Raimundo Lull en el sexto centenario de la fundación del Colegio de Miramar* (1877) i en els poemes de *Focs follets* de Marian Aguiló. Els poetes romàntics sobretot parlaren dels aspectes biogràfics de Llull. I només alguns foren capaços de presentar Llull des d'un vessant més humà o de relacionar-lo amb les seves preocupacions vitals, espirituals o patriòtiques.

ABSTRACT: This article analyzes the presence of Ramon Llull in the poetry of Majorca during the Renaixença. Llull fit in with its romantic ideals and religiosity, as is evident from the poems in the volume *Homenage al Beato Raimundo Lull en el sexto centenario de la fundación del Colegio de Miramar* (1877) and in *Focs Follets* by Marian Aguiló. The romantic poets were especially interested in the biographical aspects of Llull, and only some were able to see him from a more human aspect or to tie him in with their vital concerns, whether spiritual or patriotic.

1. Introducció

El romanticisme es va caracteritzar per girar la mirada cap a l'Edat Mitjana. El medievalisme fou un dels trets característics de tot el romanticisme europeu, el qual a la vegada va cercar la nota exòtica en els països orientals i, també, en la Península Ibèrica. Els romàntics catalans varen veure en els temps de l'art gòtic una època d'esplendor i de plenitud, els valors de la qual es trobaven totalment abandonats en l'època contemporània. Amb una actitud enyorosa, somniaren la restauració d'aquests valors, que, al capdavall, responien als grans temes de l'època: la pàtria (i la llengua), la monarquia i la religió. D'aquesta manera, la restauració de la literatura autòctona no podia ser considerada un perill per una societat conservadora, que de cap manera no admetia res que pogués alterar-ne els fonaments. Així, la Renaixença va subratllar la seva adhesió a les dues institucions aleshores més poderoses: l'Església i la Corona, hereva dels nostres monarques de l'Edat Mitjana. I, a la vegada, va subratllar el caràcter inofensiu dels objectius de restauració lingüísticoliterària per ella perseguida. De fet, dins el moviment mateix de la Renaixença no hi va haver una actitud ben definida sobre

quin lloc havia d'ocupar la literatura catalana, no tan sols en relació amb l'espanyola sinó, fins i tot, en l'ús que se n'havia de fer en els gèneres majoritaris, com la novel·la o el teatre.

El patriotisme, consubstancial amb el programa de la Renaixença, va explotar la mitificació del nostre passat medieval per tal de reforçar els sentiments d'orgull propi i d'autoestima, que els segles anteriors de decadència havien fet malbé. Un poble que havia sortit victoriós de tantes lluites, que havia construït una literatura i una cultura sòlides i que altre temps gairebé havia bastit un imperi mediterrani no podia ser menys tingut per les generacions posteriors. D'aquesta manera, el medievalisme de la nostra Renaixença no era tan sols l'expressió d'una actitud nostàlgica, motivada per la migradesa del present, sinó també una estratègia per iniciar un procés de recuperació de la pròpia identitat. La insistència en el tema del passat històric entre els poetes renaixentistes mallorquins demostra que el caràcter patriòtic predominava entre els nostres autors. Aquesta poesia «patriòtica» pren dos vessants força diferents: per una banda, adquireix un to retòric, solemne o grandiloqüent, per tal de cantar les grans gestes del passat; i, per una altra, enllaça amb la poesia popular (amb gèneres com el romanç o la balada) i amb els seus temes.

Per altra part, la religiositat dels nostres romàntics va tenir un caràcter absolutament conservador i no es mogué gaire lluny de l'ortodòxia catòlica més absoluta. E. Allison Peers ja va assenyalar que aquest era un dels trets característics de tot el romanticisme espanyol:

La forma que la religión adoptó al volver a entrar triunfalmente en una España de nuevo romantizada no fue ni una vaga religiosidad ni un misticismo trascendente, sino un institucionalismo convencido y a veces algo florido, cuyas características no menos importantes eran la pompa, el pintoresquismo y el atractivo puramente humano. Así, quizá, era de esperar. Lo mismo para los escritores españoles que para el pueblo español, religión ha significado siempre catolicismo apostólico romano.¹

Per això no és estrany que, tot i l'abundància d'obres de temàtica religiosa en la nostra Renaixença i del fet que la «Fe» fos un dels temes dels Jocs Florals, no es produís una poesia amarada d'autèntica religiositat i que el misticisme fos en aquesta època pràcticament absent. Com explica Josep M. Llompart, en els poetes de la Renaixença mallorquina el tractament del tema religiós esdevé força superficial i sempre defuig les complicacions morals o místiques:

Més que de poetes dotats de vertadera inspiració religiosa, s'ha de parlar de poetes devots, plens de bones intencions i amb un concepte casolà del sentiment religiós. Debadés cercaríem efusions místiques o un autèntic plantejament d'inquietuds espirituals. De fet la nostra poesia religiosa romàntica no va més enllà dels rudiments del Catecisme, per extreure'n conseqüències morals òbvies. A vegades, en el millor dels casos, pren un aire ingenu de cançó o romanç popular, i és aleshores quan pot aconseguir algun encert si no cau, com sovint s'esdevé, dins la més rodona trivialitat.²

¹ E. Allison PEERS: *Historia del movimiento romántico español*, vol. 2 (Madrid: Editorial Gredos, 1967), pàg. 340.

² Josep M. LLOMPART: *La literatura moderna a les Balears* (Palma: Editorial Moll, 1964), pàg. 38-39.

De fet, aquesta simplicitat en el tractament de la religió també caracteritzarà les generacions poètiques mallorquines posteriors fins a la postguerra. Per tots aquests motius, en la poesia mallorquina de la Renaixença, igualment com en la que s'escriu fins als anys de la postguerra, destaca la presència del tema lul·lià. Ramon Llull, com a figura cabdal de les lletres catalanes, representa el creador de la nostra literatura i la figura d'abast més universal que la cultura de les Balears ha donat. El professor Horst Hina va estudiar la presència de Llull en la construcció de la tradició cultural de la Renaixença, que veié en el Mestre la pedra angular a partir de la qual es bastia el nou edifici literari. Hina parteix del fet que «el procés de recepció cultural sempre és un acte voluntari de reinterpretació del passat a través d'un present que s'hi projecta, la creació d'una entitat que així no existia abans, i ha d'ésser una de les tasques de la crítica el detectar la part d'“invenció” d'aquella visió del passat. La recepció de Ramon Llull per la *Renaixença* pot enfocar-se sota aquest angle com part d'un acte més o menys conscient i potser deformador de construcció d'un passat cultural a partir d'un projecte actual que és el de la creació d'una cultura catalana.»³ D'aquesta manera, Llull ja és present des dels inicis en el moviment de la Renaixença: en el discurs de Manuel Milà i Fontanals com a president dels Jocs Florals de Barcelona el 1859; en l'edició de les *Obras Rimadas de Ramón Lull*, feta el 1859 mateix, per Jeroni Rosselló, en la qual va incloure el poema apòcrif «Lo conqueriment de Mallorca»; en l'homenatge del 21 i del 25 de gener de 1877 al Mestre que l'arxiduc Lluís Salvador va promoure amb motiu del VI centenari de la fundació del Col·legi de Miramar i que fou recollit en un volum el mateix any; en la conferència que Marcelino Menéndez y Pelayo llegí el 1884 a l'Institut Balear de Palma;⁴ i, també, en el capítol que li dedicà Josep Torras i Bages en *La tradició catalana* (1892), obra que exercí una gran influència en un gran sector del clergat i de la intel·lectualitat mallorquins del canvi de segle.

No ens ha d'estranyar, per tant, que els poetes de la Renaixença explotassin Ramon Llull com a tema poètic. Llull havia estat en el terreny literari el que Jaume I representava en el polític o històric: si el Conqueridor havia iniciat l'expansió de Catalunya fins a assolir els límits de les actuals terres de parla catalana, Llull havia creat el català literari i hi havia escrit obres d'indubtable valor filosòfic, científic, poètic i narratiu, amb un abast universal. Per altra part, el medievalisme obligava els romàntics insulars a no oblidar la figura capdavantera de la nostra cultura, la qual, a més a més, resultava perfectament compatible amb la religiositat que els caracteritzava. Tanmateix, els nostres poetes generalment no aprofundiren en la problemàtica religiosa i humana de Ramon Llull i sovint se'n quedaren amb una visió més tost superficial. Bona part dels

³ Horst HINA: «La construcció d'una tradició cultural: Ramon Llull i la Renaixença» dins *Actes de l'Onzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. 1 (Barcelona: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Universitat de les Illes Balears i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998), pàg. 143.

⁴ El parlament de Menéndez y Pelayo, elaborat des d'una perspectiva clarament espanyola, serà citat constantment durant decennis pels nostres autors amb la intenció de demostrar que la reivindicació lul·liana per part dels intel·lectuals mallorquins no respon a cap mena de localisme ni a cap radicalisme ideològic i, també, per constatar el desinterès dels mallorquins envers els mites propis, que atreuen més els intel·lectuals forasters que no pas la societat illenca.

poemes sobre Ramon Llull escrits pels autors mallorquins de la Renaixença tenen l'origen en l'homenatge organitzat per l'Arxiduc el 1877 i semblen elaborats expressament per a aquest esdeveniment. Ara bé, el tractament de la figura de Ramon Llull no tan sols era fruit dels plantejaments de la Renaixença, sinó que tenia nombrosos precedents en la tradició literària autòctona, especialment en el teatre i en la poesia populars. Aquests gèneres també havien ofert una imatge tòpica, que explotava els aspectes més llegendaris de la biografia del Beat.⁵

Sense cap afany d'exhaustivitat, el nostre objectiu és comentar una mostra d'aquesta poesia lul·liana conreada pels nostres poetes romàntics i, a partir de la seva anàlisi, caracteritzar quina és la imatge que ofereixen de Ramon Llull. Més que el valor literari dels poemes, que en general és minso, ens interessa veure quins aspectes del Doctor Il·luminat interessin més els nostres poetes i quins valors destaquen de la seva obra. Al capdavant, com afirma el professor Hina, tot i que la Renaixença no impliqui un relleu dels estudis filosòfics i filològics sobre Ramon Llull, «s'adona de l'especial importància que Llull tenia per a la reconstrucció de la cultura catalana.»⁶ La poesia dels autors mallorquins n'és una prova fefaent.

2. L'homenatge a Ramon Llull de 1877

El 21 de gener de 1877 l'arxiduc Lluís Salvador va celebrar una festa literària amb motiu del VI centenari de la fundació del Col·legi de Miramar, en què participaren els principals poetes mallorquins de l'època. En realitat, la festa havia de tenir lloc el 16 de novembre de l'any anterior, però les fortes tempestes de la tardor feren impossible l'arribada de l'Arxiduc a Mallorca, el qual aprofità l'avinentsa per anar fins a Bugia, d'on va portar la primera pedra de la rodona que volia construir a Miramar en honor al Mestre. La commemoració fou traslladada al 25 de gener següent, en què es commemorava la conversió de Ramon Llull; però, per tal que hi pogués assistir més públic, la festa popular se celebrà el diumenge 21. Aquest dia els actes consistiren en una missa, amb un sermó de mossèn Joan Maura i amb el cant d'un himne compost expressament per a l'ocasió, una processó en què es va passejar el pendó de l'antiga Universitat Lul·liana i un ball popular —«cuya animacion nada quitaba á la compostura, apropiado así a lo campestre de la escena y á la índole de la mayoría de los concurrentes, como a la afición de S. A. á todo lo tradicional y característico»⁷—, que es va prolongar fins a la nit.

⁵ Sobre la figura de Llull en el teatre popular del segle XVIII, vegeu: Ramon DÍAZ: «Introducció» a *Comèdia del Beato Remon Llull* (Barcelona: Universitat de les Illes Balears i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999), pàg. 5-27; i Domingo GARCÍAS: «Ramon Llull y el teatro mallorquín setecentista» *Studia Lulliana*, vol. XXXIX, núm. 95 (1999), pàg. 55-84.

⁶ Horst HINA: *op. cit.*, pàg. 155.

⁷ *Homenaje al Beato Raimundo Lull en el sexto centenario de la fundación del Colegio de Miramar* (Palma: 1877), pàg. 4. Hi ha una edició facsímil, editada per Edicions Cort i l'Associació d'Amics de l'Arxiduc (Palma: Edicions Cort, 1996).

El dijous dia 25 va tenir lloc la festa literària, en què es varen llegir composicions poètiques i es feren alguns discursos. Les obres foren recollides el mateix any en un volum que duu el títol d'*Homenaje al Beato Raimundo Lull en el sexto centenario de la fundación del Colegio de Miramar*, imprès a Palma en els obradors de Pere Josep Gelabert. El llibre s'obre amb un pròleg de Josep M. Quadrado, titulat «Recuerdos de Miramar», i recull poemes en català de Victòria Peña, Margalida Caimari, Manuela de los Herreros, Jeroni Rosselló, Miquel Victorià Amer, Josep Lluís Pons i Gallarza, Josep Tarongí, Onofre M. Prohens, Ramon Picó i Campamar, Joan Alcover, Gabriel Maura, Bartomeu Ferrà, Mateu Obrador i Bennàssar, Pere d'Alcàntara Peña, Tomàs Forteza i Miquel Costa i Llobera. També hi ha diversos poemes en castellà de Joan Palou i Coll, Eduardo Infante, Joaquim Fiol, Tomàs Aguiló, Antoni Frates, Francesc M. Servera, León Carnicer, Joan O'Neill i Francisco Manuel de los Herreros. El tom es clou amb el sermó pronunciat el dia 21 a Miramar —com hem dit— per mossèn Joan Maura i «L'Himne de Miramar, en honra y gloria del B. Ramon Lull», amb lletra de Jeroni Rosselló i música de Bartomeu Torres, que s'hi cantà després de la missa.

Només amb algunes excepcions els poemes aplegats en el volum gaudeixen d'un cert interès literari. Algunes d'aquestes composicions, com «Desig» de Victòria Peña d'Amer, no són més que simples adhesions en vers a l'acte d'homenatge, sense més transcendència. La bellesa de Miramar, el marc on els poemes foren llegits, és una constant de moltes de les peces, la qual cosa palesa l'atracció dels romàntics envers el paisatge. Les descripcions paisatgístiques eren una manera fàcil d'encetar el poema, que permetia als nostres autors subratllar la relació entre la pau de la costa valldemossina i l'actitud de retir espiritual que el Beat hi cercava. L'indret és presentat més com un *locus amoenus* que no pas com una ribera escarpada i boscosa. En són un exemple aquestes estrofes amb què s'enceta el poema de Manuela de los Herreros:

Oh! qu' ets de bell Miramar
 Emb s' aire pur que t' oreitje
 Y emb la mar que remoreitje
 Tocant es téu olivar!

Jó te mir com un tesor,
 Tant el Cel te va enriqueir,
 Y no pug ni acert á dir
 Tot lo que sent es meu cor.

La remor confusa y vaga
 Del mar qu' amorós te besa,
 Que puja en s' embat suspesa
 Y dins es téus boschs s' apaga.

S' armoniosa melodía,
 Que ja cuant apunta 's sol,
 Amorós el rossinyol
 De dins es seu niu t' envia.

Es soroll de sa font clara
 Parlant misteriós llenguatje
 Emb sos polls de vert fuyatje
 Que d' es sol ardent l' ampara;

Y aquest tranquil ben estar
 Y aquesta calma ditxosa
 Y aquesta vida espayosa
 Que s'escampa dins la mar;

Tot en confusa armonía
 Deixa suspès s' esperit,
 Que gosant embadalit
 No sap si pensa ó somía.

La majoria de les poesies de l'aplec adopten un punt de partida biogràfic i, fins i tot, hi ha una certa coincidència entre molts d'ells en referir-se a uns mateixos fets de la biografia lul·liana. En canvi, les obres esmentades o al·ludides pels nostres poetes en les seves composicions són poques, la qual cosa palesa tant el poc coneixement que aleshores es tenia de l'obra de Llull com l'atracció fantasiosa pels aspectes biogràfics. Al volum *Homenaje al Beato Raimundo Lull en el sexto centenario de la fundación del Colegio de Miramar* només s'esmenten el *Fèlix o Llibre de Meravelles*, *El Llibre d'Evast e Blaquerna son fill*, *Els cent noms de Déu*, *Lo desconhort*, *l'Art Magna* i *l'Art general*. A més, alguns dels poetes es refereixen a altres fets que no tenen res a veure amb la biografia de Ramon Llull, com és el cas de l'establiment de la primera impremta a Mallorca o la vida de l'aleshores beata Catalina Thomàs.

Sens dubte, el martiri de Ramon Llull en terres àrabs és l'esdeveniment més esmentat, car aquesta era la prova concloent de la seva religiositat i l'argument de major pes per a la seva canonització. En canvi, la seva obra i l'activitat viatgera queden en un segon i un tercer terme respectivament. La dedicació a la vida eremítica i a la contemplació i la fundació de col·legis de llengües orientals, temes tan avinents al context geogràfic de Miramar, també són recordats per alguns dels lírics mallorquins. Jeroni Rosselló, que en el seu poema posa en boca del mateix Ramon Llull el pensament i el programa del Mestre, també es refereix al projecte de croada per tal de deslliurar Terra Santa dels infidels, a més dels seus propòsits missioners, de la seva activitat davant reis i papes, de la construcció de l'Art per convertir els infidels i del desig de morir per Déu.

El punt de partida biogràfic és palès al poema «Martiri de Ramon Llull», de Ramon Picó i Campamar, sens dubte un dels millors textos del volum. El poeta pollencí presenta la figura de Ramon Llull d'una manera força tradicional i, com indica el títol, explota el vessant llegendari del Beat per tal de construir un romanç, el gust popular del qual no exclou un coneixement més o menys aprofundit de la vida i de l'obra del Mestre. El poema s'inicia amb una referència a l'Amic i l'Amat, el primer dels quals és identificat amb Llull, la vellesa del qual no es correspon amb la seva força anímica:

CERCANT l' Amich á l' Amat
 Tot l'ample del mon corria;
 Trescant el mon envelleix,
 Mes lo seu cor no envellia.

Tot seguit ja ens presenta l'escena del viatge a Bugia, que sembla una descripció de la primera secció de la miniatura VII del *Breviculum*. El tercer vers de la tercera estrofa introdueix, en estil directe, les paraules de Lull als musulmans que, tanmateix, són plenes d'una simplicitat que no concorda amb la rigidesa del discurs filosòfic lul·lià, però que en contenen tota la ingenuïtat que la fe li provoca. Les estrofes següents (7, 8, 9 i 10) narren la reacció violenta dels moros, que pareixen inspirades en la miniatura X del *Breviculum*: és un episodi violent on es veu un avalot, amb gent que alça els punys estrets contra Ramon Lull, mentre un moro li estira els cabells (a la miniatura X veiem com un li tiba la barba i un altre, quan el tanquen, l'agafa pels cabells), li escupen, el fereixen amb arma blanca i l'apedreguen. L'escena es clou amb les paraules del Mestre que, tot fent ús de l'anàfora, sol·licita el martiri:

—Tirau-me pedres, tirau,
Tiraumen tot lo sant dia;
Tiraume tots á ferir,
Com més fort mes alegría.

El seu discurs, però, perd aviat el realisme, per al·ludir a una altra de les imatges del *Breviculum*: el castell de les falsedats i de la ignorància, al qual l'exèrcit d'Aristòtil es disposa a atacar a la miniatura VI, mentre que a la VII ho fa el de Ramon Lull. Ramon Picó i Campamar ens parla d'una fortalesa al·legòrica, construïda amb «murades de vanitat» que li han estat donades per «la follia»; un castell que al capdamunt té «cent torres de fantasia» bastides per «l' orgull», la més baixa de les quals pretén arribar al cel. No es tracta, és clar, del castell del rei moro, sinó d'una presó simbòlica que representa el pecat i l'error, de la qual l'Amic vol deslliurar-se. Ara bé, Lull sap que només ho aconseguirà amb la mort, única via d'unió amb Déu:

Tirauli fort que dedins
Té presa l'ànima mía,
Cativa hi está plorant
Amargament nit y dia...
¡Tirauli fins que s'esbuch
Y ella sortint volaria
Fins á l' Amat que 'n la Creu
Per ella d' amor moria!
Mort dolça del Bon-Jesús,
¡Ay, dolça y santa agonía!
Pe 'l mon he anat vuytanta anys
Per veure si 't trobaria!...
¡Martiri dols de l' Amor,
Be has tardat prou, vida mia!...

Tot i el caràcter llegendari i popularitzant, aquest poema es tanca sense referir-se a la llegendària arribada del cadàver de Lull a Mallorca. Aquí l'Amic defalleix, «tapat de pedreny», al mateix lloc on ha sofert el martiri.

El poema de Joan Alcover, «Mallorca y Ramon Lull», no s'aparta gaire de les peces dels autors de la generació romàntica, tot i ser aleshores un jove de vint-i-tres anys i, per tant, el representant —amb Miquel Costa i Llobera— de la generació més jove. Com

molts d'ells, comença amb una extensa referència al paisatge mallorquí i després avança cap a la narració d'un episodi llegendari de la biografia lul·liana. En aquest cas, Joan Alcover es deté sobretot en l'episodi de la persecució d'una dama, que el duu a entrar a cavall a l'església de Santa Eulàlia i al fet que aquesta li mostri el pit rosegat pel càncer. Curiosament, Joan Alcover tria aquest episodi per explicar la conversió del Beat i aconsegueix dibuixar una figura més humana, que podria anunciar —tot i que encara sigui molt tímidament— les escenes dels *Poemes bíblics* i, fins i tot, les idees sobre la humanització de l'art. Això no obstant, dedica bona part del poema a parlar de l'activitat de la conversió dels infidels. També Mateu Obrador recorda l'episodi llegendari i cavalleresc de la persecució de la dama en un to molt proper al de la cançó popular.

Per altra part, algunes composicions de l'*Homenaje al Beato Raimundo Lull en el sexto centenario de la fundación del Colegio de Miramar* exploten el mite romàntic de l'esplendor medieval enfront de l'abandonament i de l'oblit actuals. Els nostres poetes constaten l'oposició entre els antics temps medievals de l'època de Ramon Llull i els actuals del segle XIX, «lo nostre sigle d' industrial potencia», com el denomina mossèn Josep Tarongí. Només Josep Lluís Pons i Gallarza es refereix a la persecució de què el pensament i l'obra de Ramon Llull foren objecte, tot al·ludint els treballs de Nicolau Eimeric i les lluites entre lul·listes i antilul·listes, de manera que el contrast entre el passat medieval i el present queda més matisat:

Avuy l' enveja encara regira los prestatges
Per esborrar ta fama que mal guanyada creu,
Y l's erros de ton seggle, y l's mancabats passatges,
Dubtant de ta doctrina, full per full te retreu.

Mes ertes son tes obres, omplint llarga renglera;
Enjoyan tos deixebles convents y catedrals:
Y per ton nom; ¡oh Llull! no hi ha terra estrangera,
Que l' guardan tots los regnes, escrit en sos anals.

Tanmateix, tot i que el poble i els intel·lectuals hagin conservat la fama i la memòria de Ramon Llull, l'esplendor del passat contrasta amb la pobresa del moment present:

¡Oh! qui pugués referne ton temps y tes usanses
Y viure al seggle tretze, may fos per un sol jorn!
Si 'ls anys á esdevenir s' enduen esperances,
Al menys per conhortarnos, lo temps passat que torn!

També mossèn Josep Tarongí utilitza el tema del desconhort lul·lià per elaborar un poema en què expressa la decepció davant el món actual. La crisi de la societat mallorquina moderna, en contrast amb el que fou altre temps, coincideix amb l'oblit en què Mallorca té el Mestre:

Mallorca, nostra terra, segueix la torrentera,
La malvestat se mostra pe 'l mallorquí horizon;
Mallorca quaix no pensa lo qu' altre temps ella era,
Y apenes si 's recorda del mallorquí Ramon.

Tarongí es refereix a diversos aspectes de l'activitat lul·liana: la seva filosofia de «poderosa força», la «inspiració divina», la conversió dels infidels, els seus viatges —que prolonga fins a l'Índia—, les entrevistes amb reis i papes, la construcció del col·legi de llengües de Miramar, etc. A partir del motiu de l'*ubi sunt*, el poema de Tarongí es refereix al tòpic de l'oblit de Ramon Llull en el moment present i troba un argument indiscutible d'aquesta afirmació en l'abandonament i la pèrdua de molts dels manuscrits que contenen la seva obra i en la manca d'una edició d'aquesta:

¡No hem sabut estamparlos sos llibres més altius!
 Aplech de ses grans obres en les nacions extranyes
 Se feu, mes no 'l conexen los balears arxius.
 Aquella dolça llengua, corrent de sabïesa,
 Que d' unció y d' armonía donávali amplex rius,
 Apenes si pe 'ls *sabis del día* n' es entesa,
 Per més que sos mots sían valents, y purs, y vius.
 Demá, quant podridura s' hajan tornat les obres
 Que 'ns restan arrufades com fulles de los nius,
 Nostres Jurats y prínceps, d' aytal riquesa pobres,
 Devant la Historia patria no al-legarán motius.
 [...]
 La nostra indiferencia per temps sabrás contar!
 Tu dirás que teníam ací y allá bells Códices
 De Llull, y per peresa los hem dexat corcar,
 Sens que hi hagués un ánima que removent los óbices,
 En edició magnífica li fes un nou altar.

Ara bé, al final aquest desesperançat poema apunta una mica d'esperança en confiar que, amb el recobrament actual de la poesia catalana, es produirà el de la figura i l'obra de Ramon Llull: «Ramon, de los poetes vindrá ta nova aurora», afirma ingènualement el cantor romàntic.

El contrast entre l'Edat Mitjana i el present del segle XIX havia de ser especialment remarcat pels autors costumistes, com Gabriel Maura, el qual en el seu poema «Á Ramon Llull» constata: «Avuy qu' es l' historia un trebolí que passa, / Robant de l' ample terra costums, recorts y lleys». Maura, però, subratlla en el seu text el caràcter de precursor que Llull va tenir, pel seu esperit missioner i de difusor de l'Evangeli mitjançant la paraula. Maura acaba assenyalant com l'ideal lul·lià encara no s'ha assolit, perquè en el món actual encara regna la injustícia:

Encara l' ignorancia gran part del mon té esclau,
 Encara fer al débil lo fort ab sa venjança,
 Encara no es la terra alberch d' amor y pau.

Igualment, Pere d'Alcàntara Peña, en un poema que és més una lloança a Mallorca que a Ramon Llull, es refereix sobretot a l'ideal lul·lià de conversió de tot el món al cristianisme i a dues de les eines que el Mestre creà per aconseguir-ho: l'Art i els col·legis de llengües orientals. Peña, a més, remet al tema de la reforma de la joglaria i a la doctrina de les dues intencions. D'aquesta manera vincula els poetes presents a

l'homenatge a la figura de Ramon Llull, en boca del qual posa aquests versos adoctrinadors:

L' ofici de juglaria
 Porta intenció de llohanza
 Á Deu, y amor al prohisme
 Qu' en servirlo turment passa.

Mas en temps som ja venguts
 Que tothom á Déu desama;
 Girant l' intenció á les coses
 Per que foren ordenades.

La rahó final divina
 Han les ciències oblidada,
 Y lo mon que es en error
 Per açó en treballs s' encuantra.

Bell amich, jo t' aconsell
 Que tresquis per les contrades
 Del mon cridant y cantant
 Quina es la intenció mes sana.

Finalment, cal destacar el poema de Miquel Costa i Llobera titulat «Miramar», una peça que en bona mesura suposa la superació dels tòpics en què els altres autors del recull incorren i anuncia el que serà l'obra del gran poeta del canvi de segle. «Miramar» és, sens dubte, la peça millor de tot l'aplec i presenta algunes semblances formals i temàtiques amb «El Pi de Formentor» (1875). Per l'endreu final del poema, datat a Madrid el novembre de 1876, sembla deduir-se que Costa no assisteix a la festa i el tramet als seus companys per tal que el llegeixin. Tot i que parteixi de l'episodi històric de la fundació del col·legi de Miramar i del seu abandonament per part dels missioners que hi estudiaven, no cau en un tractament simplement narratiu i/o biogràfic i, en canvi, aprofundeix en la crisi humana que Llull pateix. Amb la introducció del símbol de l'àguila com a representació de l'elevació de l'esperit, record de l'albatros de Baudelaire, Costa i Llobera troba en Ramon Llull un exemple humà i un model espiritual. El poeta també aspira a aquesta elevació com a forma de vida i, com Llull, ell també voldria «Estendre l' Idea benehida, / Donarla á tots los pobles»... Tot i que també al·ludeixi al paisatge de Miramar, no insisteix en el tòpic de la seva bellesa, sinó que ens presenta una relació de comunicació entre Ramon Llull i l'entorn natural:

Secrets d' amor li deyan la mar, el vent, la flor;
 Y ab la remor seguida que s' alça de les ones
 Una pregaria eterna, callada per estones,
 Pujava de son cor.

Com hem dit, el Ramon Llull que Miquel Costa i Llobera presenta té molt d'aquell esperit lluitador i vencedor d'«El Pi de Formentor» i conté un vitalisme pràcticament

absent en els altres poetes de l'aplec. Pel poeta pollencí, Ramon Llull és l'exemple del geni capaç de renéixer en la seva dissort, per la qual cosa confia que a l'oblit i a la persecució a què el pensament lul·lià han estat sotmesos seguirà sempre el seu ressorgiment:

Tu ab cada setgle lluytas, y t' alças de la ruina;
 Ell lluyta en cada setgle, y per demunt camina
 Son geni triunfador.

3. Ramon Llull en la poesia de Marian Aguiló: *Focs Follets*

L'admiració de Marian Aguiló i Fuster per l'obra i per la personalitat de Ramon Llull no va tenir una projecció únicament en la seva poesia, sinó que també es traduí en la seva labor erudita i divulgadora. En aquest sentit, Aguiló va contribuir a l'edició de les obres del Mestre i, també, a fer-les conèixer entre molts dels escriptors i lletraferits de l'època. Així, és ben sabut que Jacint Verdaguer va conèixer l'obra de Ramon Llull gràcies a Marian Aguiló, el qual li'n facilità la lectura.

Com a editor, Marian Aguiló va treure l'any 1879 una edició del *Llibre de l'ordre de cavalleria*, realitzada com un present per a l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria. A l'«Endreça» inicial explica que aquesta obra romania perduda feia un segle i que gràcies a un erudit de Cadis en va conèixer l'existència d'una còpia en aquesta ciutat. L'edició es basa en aquest manuscrit adquirit per Marian Aguiló i en un altre d'incomplet que posseïa Miquel Victorià Amer. L'obra fou impresa amb uns caràcters i un paper semblants als utilitzats per Nicolau Calafat en la primera impremta que hi va haver a Mallorca, per tal de donar «a est breu volum lo segell d'una antigalla». A més, el nostre poeta i erudit considera que el seu treball és un «esplai que l'amor de patria temps ha requir».⁸ Sens dubte, la labor de Marian Aguiló com a erudit, en què sovint recorre als clàssics medievals, fou molt important de cara a un major i millor coneixement de l'obra de Ramon Llull. En aquest aspecte no podem oblidar la seva tasca al capdavant de la Biblioteca Catalana, que començà a editar a partir de 1873. En aquesta col·lecció va treure edicions de textos medievals, entre els quals hi ha el *Fèlix* en una edició preparada per Jeroni Rosselló.⁹ Sembla que la publicació d'aquest volum —així com la del *Llibre de Consolació de Philosophia*, de Boeci, a cura de Bartomeu Muntaner— li ocasionà nombrosos problemes amb la impremta i amb els curadors de l'edició, tal com ho explica Margalida Tomàs:

Les obres preparades per Jeroni Rosselló i Bartomeu Muntaner començaren a estampar-se a Ciutat, a la impremta de Pere Josep Gelabert; les topades d'Aguiló amb l'impressor per motius econòmics, d'endarreriments a l'hora de publicar les entregues, etc., foren

⁸ Marian AGUILÓ: *Obra en prosa*. A cura de Margalida Tomàs (Barcelona: Universitat de les Illes Balears i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988), pàg. 140-141. Hi ha una edició facsímil d'aquesta edició feta a València el 1992 per les llibreries París-València.

⁹ Margalida TOMÀS: *Marian Aguiló* (Palma: Ajuntament de Palma, 1984), pàg. 61-65.

constants i s'agreujaren pel fet de no residir Aguiló a Palma i no poder controlar personalment l'administració. [...]

Els problemes, però foren encara més complexos amb Jeroni Rosselló, perquè a més de la lentitud en la preparació de l'edició hi intervingueren també qüestions de tipus personal. El *Fèlix* començà a publicar-se el 1872, però s'interrompé en el fascicle 21 del segon volum, corresponent al tercer capítol de la desena part, pàgina 336. Sembla que els motius foren de «gelosia intel·lectual» per part de Rosselló: aquest havia començat el 1859 la publicació pel seu compte (i sense gaire esperit científic) de les *Obres Rimades* de Ramon Llull, que foren continuades per les obres completes i per a les quals pareix que es reservà les notes, estudis i comentaris que havia fet per al *Fèlix* de la Biblioteca Catalana. Aguiló no aconseguí de tenir el text complet fins al 1896, gràcies una altra vegada a gestions d'Estanislau Aguiló.¹⁰

Finalment, l'edició del *Fèlix* en la Biblioteca Catalana acabà el 1904, quan la novel·la lul·liana ja havia aparegut en el segon tom de les *Obras de Ramón Llull* (1903).¹¹ Ramon Llull, com tots els principals escriptors medievals catalans, és també present en l'obra erudita de Marian Aguiló. Com explica al pròleg al *Catàlego de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860* (1923), aquests autors són ineludibles i assenyalen l'època més esplendorosa de la nostra llengua:

¿Y cómo no interesarse vivamente por una lengua que, la primera entre las neolatinas, recibió una forma regular, que en su infancia tuvo una pléyade esplendorosa de trovadores, maestros de la poesía en todo el Mediodía de Europa; que contó á cronistas como D. Jaime, *el Conquistador*, y D. Pedro, *el Ceremonioso*, á sabios como Llull, á historiadores como Montaner, á poetas como Ausias March y Mossen Roiz de Corella?¹²

La mateixa idea apareix també al seu discurs dels Jocs Florals de 1867, on torna a situar Ramon Llull entre la plèiade dels nostres clàssics medievals per tal de lloar la llengua catalana:

Sabeu còm se anomena exa donzella qu' hem trobat tantes vegades, primer per la patria d' en Cerverí y dels Masdovelles, après per la d' en Ausías March y d' en Johanot Martorell, y adés per la terra d' en Llull y d' en Olesa? ;Oh sí! be prou que la conexeu, puix per tot arreu l' hem guaytada com un símbol viu de juvenesa y d' unitat... ;Oh sí! be prou qu' endevinau qu' exa dolça *nina* se anomena la LENGUA CATALANA.¹³

I, de la mateixa manera, les citacions de fragments del Doctor Il·luminat són abundants en l'*Inventari de la Llengua Catalana*, on il·lustra el sentit de molts de termes amb frases tant d'autors clàssics com extretes de la deu popular.

¹⁰ Ibídem, pàg. 62-63.

¹¹ Sembla que es tracta de l'edició que duu per títol *Libre apellat Felix de les maravelles del mon*, publicat a Barcelona l'any 1904, a la Biblioteca Catalana, editada per Àlvar Verdaguer. Segons la referència que en dóna Salvador Galmés a la seva edició del *Libre de meravelles* realitzada per a la col·lecció Els Nostres Clàssics (Barcelona: Barcino, 1931), s'hauria publicat entre 1872 i 1904. Margalida Tomàs assenjala que no queda gaire clar quan començà a aparèixer —Àngel Aguiló afirma que va sortir el 1872, el colofó del llibre posa el 1873, s'anuncià la sortida a *Museo Balear* el 1875 i *La Renaixença* n'informà el 1877 [vegeu: Margalida TOMÀS, «Introducció» a *Obra en prosa*, de Marian AGUILÓ, *op. cit.*, pàg. 27, nota 44]. Que el volum dugui com a lloc d'edició Barcelona s'explica perquè va aparèixer pòstumament —Marian Aguiló havia mort el 1897—, tal volta gràcies a la labor d'Àngel Aguiló, el fill del poeta.

¹² Marian AGUILÓ: *Obra en prosa*, *op. cit.*, pàg. 51.

¹³ Ibídem, pàg. 72.

Ramon Llull també és present en la poesia de Marian Aguiló, malgrat que el nostre poeta no figuri entre els autors que participaren a l'homenatge organitzat el 1877 per l'Arxiduc. Precisament al pròleg a la seva edició del *Llibre de l'ordre de cavalleria* explica les raons que li impediren participar aleshores en aquell acte:

Aço'm fa mes greu la recança de no haver pogut contribuir al poetich homenatge que per iniciativa de V. A. los trobadors mallorquins dedicaren a Ramon Llull, en el sise centenari de la fundació del Colegi de Miramar. Atribulat aquells dies per la mort d'un company que dexa un buyt en la literatura y mes en mon cor, ni'l sosseh trobi per cercar entre les oblidades rimes de ma lunyana jovenesa qualque una de mes humils glosades ab que testimoniejar la veneracio que he tengut sempre a nostre Mestre. Mes ja que no pogui ajustar ma veu desentonada a les armonioses dels benvolguts poetes que de Palma a Formentor cantaren la gloria del doctor illuminat y martyr, voldria quitar part de mon deute publicant ara un dels primers tractats que l'inspirat fundador d'aquell Colegi hi va compondre, donant a l'estampa son llibre encara inèdit del Orde de Cavayleria.¹⁴

Marian Aguiló és un dels lírics romàntics més originals a l'hora de presentar la figura de Llull. Aquesta presència es troba concentrada al llibre *Fochs follets*.¹⁵ Moltes de les «glosades» (els llargs poemes en què el llibre es divideix) són escrites amb l'estrofa de la codolada i van encapçalades amb citacions d'autors medievals (Ausiàs March, Anselm Turmeda, etc.), entre els quals hi ha Ramon Llull. A més, Llull esdevé un dels eixos del llibre, que és citat en diverses ocasions i apareix com a personatge en tres glosades.

Ja a la primera, titulada «A trench d'auba», Aguiló lamenta l'oblit en què romanen el Mestre i la seva obra entre els mallorquins:

Ramón Llull que té de sobres
títols per éssê exalçat
en tot lo món per ses obres,
jau en sa patria oblidat.

La tercera «glosada», que duu el títol d'«Amor de pàtria», és dedicada a la personalitat de Jaume I el Conqueridor, figura que, en referir-se a la construcció de la Seu, el poeta lliga a la de Llull per la magnitud d'ambdues obres i per la seva aportació a la llengua:

Son cor lleal presentía
al bastir tal monument
que en Ramón Llull lo seguía,
l'alt gegant del pensament.

Lo gran Rey mostrà ab eix temple
sa ardent fè y s'escalf d'amor;
lo gran Llull ni tengué exemple
ni trobà seguidor.

¹⁴ Ibídem, pàg. 139.

¹⁵ Citam segons l'edició següent: Marian AGUILÓ: *Fochs follets. Obreta en dotze glosades* (Barcelona: F. Giró, impressor, 1909).

Del catalanesch llenguatge
 pares són abdós ensemps;
 refent-lo abdós a sa imatge
 llur saber dirà tostemps...

Ara bé, la presència de Llull a *Focs Follets* no es redueix a aquestes referències esparses. El Mestre apareix com el personatge de tres «glosades»: primer, en la «Invocació» de la «Quarta glosada», que segueix el famós poema «La llengua materna»; després, en la «Vuitena glosada», que duu per títol «Miramar»; i, finalment, en l'onzena, que es diu «Angelus Domini».

La «Invocació» de la «Quarta glosada» és encapçalada per un fragment de mossèn Gaspar de Veri que diu així: «Ram on se cull flors de molta natura, / Lull qui preneu euitar lo mal...» El poema, que complementa «La llengua materna», és un clam en què el poeta demana ajuda al Mestre per tal de poder escriure i fer reviure la llengua catalana, en la qual Ramon Llull escriví la major part de la seva obra i que ha contribuït a donar a conèixer el català arreu del món:

Tu qui en cent obres escrites
 en nostre idioma natal
 examplares tant les fites
 del pensament humanal,

Ajuda-m a fer reviure
 ton suàu parlar matern;
 que lo que hi vares escriure
 basta prou per fer-lo etern,

Pochs patricis fan memoria
 dels grans llibres que has compost,
 puix molts tenen vanagloria
 d'oblidar sa llengua tost.

Marian Aguiló es refereix a la decadència de la llengua i al seu empobriment posterior. Per aquest motiu demana a Ramon Llull una nova instauració de la llengua, que permetria una nova aproximació del poble al pensament lul·lià i als ideals del Doctor Il·luminat:

Instaura, donchs, de sa ruina
 l'alt parlar que tant te deu,
 y-s nodrirà ab ta doctrina
 altra volta l poble téu!

Igualment, el poeta romàntic compara l'objectiu de la creuada lul·liana amb la nova «creuada» que ell ha emprès per tal «de restablir lo llenguatge / que de la mare hem après». I, tot seguint l'exemple vital de Ramon Llull, es manifesta disposat a patir fins i tot el captiveri i el martiri. La resta de les estrofes no són més que, tal com el títol anuncia, una demanda d'ajuda del jove cantor al Mestre:

Dóna-m, Mestre irrefragable,
 quelcòm del téu esperit
 per trobar l'ardent vocable
 que retrunya en cada pit.

Ma inesperta juvenesa
 necessita un guiador;
 massa arriscada es l'empresa
 per tan pobre glosador.

Oh, si de ta llum, gran Mestre,
 n'alcançava un petit raig
 jatsía nauixer poch destre
 no temeria l naufrag.

Assegurat ab ton guiatge
 y ab l'ardiment de l'amor
 faría l peregrinatge
 sens escoltar cap temor.

No l'escolt ja!... Si m'ajudes
 trobaré sens tot escull
 les gestes desconegudes
 de Mallorques... Ayda-m, Llull!

El final de la quinta «glosada» anuncia el tema de les tres seccions següents, que parlaran de tres escenaris diferents: «L'Almudayna», «Les coves d'Artà» i «Miramar», on el «gran cor del Mestre egregi / d'en Ramón Llull va fundar» el «Col·legi / monestir». Però, abans d'arribar a «Miramar», la vuitena glosada, el motiu del palau de l'Almudaina torna a donar ocasió a Aguiló per referir-se a la vida dissipada del Mestre durant sa juvenesa quan era senescal de la cort del rei de Mallorca, uns fets que posa en boca d'un clergue predicador de la Seu:

Ja l flam que en son pit inferna
 en totes ses accions bull
 ¡y est home l Palàu governa!
 ¡senescal... en Ramón Llull!!

I el final de la setena «glosada» avisa de la presència lul·liana que trobarem a la composició següent de *Focs follets*, «Miramar», que és encapçalada amb una citació del *Llibre d'Amic e Amat*. Com notifica al pròleg del volum, el poema recrea indirectament «la figura arxipoètica de Ramón Llull» a partir del personatge d'un patge del Mestre, que serveix al poeta «de lligàm entre la faula d'un visionari y la veritat històrica». Rere la figura d'aquest patge, que fuig dels encanteris de la Fada i cerca el repòs en la pau de Miramar, hom veu clarament un *alter ego* del poeta romàntic. El Llull que el patge descobreix ja no és el senyor d'altra època, sinó un ermità, que li ensenya el camí vertader de l'amor a Déu:

Axí l'il-luminat Mestre
 retenent-lo al costat séu
 a poch a poch lo fà destre
 en l'alta ciència de Déu.

A son deixeble convida
 a les noces del amor
 que vola a trobar la vida
 dins lo sí del Criador.

Y-l tresor de tota ciència
 li mostra allí descelat,
 parlant-li per experiència
 del Amich y del Amat.

La història de l'abandonament del monestir de Miramar serveix a Marian Aguiló d'excusa per parlar de la indiferència del nostre país envers les nostres tradicions i envers la llengua:

Molt menys en los temps que corren
 en que exams de tradicions
 del cor del poble s'esborren...
 y no ses preocupacions.

La santedat y la ciència
 fundaren a Miramar;
 l'oblit y l'indiferencia
 ara l dexan enrunar.

Fent-ne menysprèu de la gloria
 que-s nodreix dels grans recorts,
 perdèm la més gran memoria
 del més gran dels pròmens morts.

D'aquesta manera, més enllà de Ramon Llull, el poema és un pretext per blasmar el poc interès dels mallorquins envers el nostre patrimoni cultural, artístic i lingüístic. Ara bé, «Miramar» retorna al tema lul·lià i remet a un punt central en el pensament lul·lià: l'escala de la creació. El Llull que cerca Déu i la veritat apareix en la glosada d'aquesta manera:

Pujant l'escala divina
 passa per entre ls estels;
 uns misteris endevina,
 altres s'hi mostren sens vels.
 [...]
 Puja axí fins que l'enlluerna
 la claror que surt d'Aquell
 que té dins sa glòria eterna
 l'univers per escambell.

L'ensenyança final que Llull donarà al poeta serà la necessitat de seguir la fantasia i de creure en l'amor. Una ensenyança de signe clarament romàntic, que respon al tarannà de Marian Aguiló i no al de Ramon Llull.

L'«Onzena glosada», que es diu «Angelus Domini», és, tal vegada, una de les peces d'aparença menys «lul·liana» de totes les que trobam sobre l'autor del *Llibre de contemplació* en aquesta època, ja que quasi no presenta cap referència ni a la biografia ni a l'obra lul·lianes. Això no obstant, el Doctor Il·luminat hi és descrit segons tots els tòpics de la seva iconografia: és «Un jay de santa presència», humil, que «semblava un antich profeta / resplendint de fè y virtut», vestit «de drap burell», amb un llibre sota el braç, d'uns vuitanta anys i amb «Bella barba, espessa y llarga». Ara bé, és un Ramon Llull d'«ultratomba» —en el més pur gust romàntic—, ja que «en sa cara ls colps hi lluïan / dels màrtirs alapidats». Malgrat aquesta petita referència biogràfica, el Mestre no representa la veu de la santedat, com en la majoria dels nostres lírics, sinó la de l'experiència literària i humana. Marian Aguiló pren la figura de Ramon Llull com a subterfugi per encetar un diàleg sobre el tema de la inspiració poètica i l'actitud de desencís davant les dificultats que troba en el seu treball de restauració de la llengua catalana. El poeta, per altra banda, troba en Ramon Llull un model de saviesa, que contrasta amb el seu apassionament irreflexiu. El tema del diàleg entre el Mestre i el poeta és, per tant, l'estat anímic de l'autor. Aguiló demana ajuda al nostre primer escriptor, en l'obra del qual ha begut i amb el qual se sent identificat:

Los consells de vostra ciencia
 rebé ab gran veneració,
 segur que dins ma consciencia
 vos he de dar la rahó.

Encara que no es digui explícitament, el plantejament del poema remet al tema de «Lo desconhort» i del «Cant de Ramon». Com Ramon Llull en el seu moment, Aguiló se sent decebut i trist per haver lliurat la vida a una feina eixorca —això és, treballar per la recuperació de la llengua catalana— que tothom menysprea. Si «Lo desconhort» i el «Cant de Ramon» eren fruit de la depressió pròpia d'aquell que viu amb intensitat uns objectius religiosos i xoca amb el desinterès dels que els podrien fer realitat, a «Angelus Domini» la causa del decaïment és la poca recepció que han tengut els ideals lingüístics i literaris de la Renaixença:

L'amor a la nostra parla
 m'ha estat una bena als ulls;
 malavejant deslliurar-la
 com nau que-s perd entre esculls,

N'he replegat ses estelles
 per compondre ls desperfets,
 y he pres, cech, per raigs d'estrelles
 les clarors de fochs follets.

Llull fa palesa la subjectivitat dels mals de què es queixa el poeta: «tu te causas la tristicia / que t'enfosqueix l'esperit», assevera el Mestre al poeta, tot recordant-li que aquests dolors i aquestes decepcions són una conseqüència d'«una amor excesiva».

Marian Aguiló posa en boca de Ramon Llull algunes de les seves reflexions sobre el fet poètic: la dificultat de donar forma a l'expressió dels sentiments desbordats de la joventut amb una llengua que es troba en procés d'extinció; la dificultat de l'originalitat, quan «sota l cel no hi ha res nou»; la necessitat de conèixer les obres dels nostres clàssics; la fretura d'escriure per a la grandesa de la pàtria i no per satisfer la vanitat pròpia, etc. Tanmateix, però, la major part de les estrofes posades en boca de Ramon Llull estan destinades a encoratjar el poeta (i, naturalment, els lectors) per tal de no defallir en el seu objectiu de restauració de la llengua catalana, tot i les adversitats i la fatiga de remar contracorrent. Aguiló presenta, a través de les paraules del Mestre, els temps antics com una època en què hi havia més esperança i més fe, la qual cosa els permetia afrontar millor els grans reptes. Ara les paraules de Llull estan destinades a dues idees centrals: la necessitat que el poeta elabori la seva obra i, sobretot, que aquesta sigui imbuïda per l'amor a Déu, del qual neix la inspiració:

Los pöetes són missatges
que-l cel tramet en est lloch
per enardir los coratges
dels feïls com llengues de foc.

En la vera poètica obra
l'inspiració vé de Déu;
Ell dicta y l'elet manobra
missatger se torna séu.

Si calla l sobirà Mestre
;ay del pobre trobador!
per sabí que sía i destre,
romàn un trist rimador.

Defuig donchs la vanagloria
girant al cel ton esguart;
qui de Déu cerca la gloria,
troba la gloria de l'Art.

En la «glosada» següent el poeta rep la benedicció de Ramon Llull, l'«inspirat vell», que encara reapareixerà a la breu composició que clou el llibre com a conclusió. Aquí el poeta descobreix que la imatge que se li ha aparegut és la mateixa que figura en el retaule de la Immaculada Concepció del temple on ha tengut lloc la visió:

Devant per devant tenía
l'apòstol de Jesucrist,
l'inspirada fesomía
del prom que creya haver vist!

Allà està fent homenatge
a la Verge qui l'acull;
aquella es l'antiga imatge
del Sant Mestre Ramón Llull.

4. Conclusió

Els poetes mallorquins de la Renaixença trobaren en Ramon Llull una figura que s'ajustava als tòpics de l'època. Per una banda, Llull encaixava perfectament amb el medievalisme romàntic, que idealitzava el passat i oposava l'esplendorós ahir a la migradesa del segle present, de la qual l'oblit de l'obra del Mestre és interpretat com un signe. I, per una altra banda, era un model d'heroi cristià, amb una biografia fabulosa, tenyida de llegenda. D'aquí que la majoria dels poetes en recreassin en les seves composicions episodis biogràfics, i que, en canvi, el reflex de la filosofia i de l'obra lul·lianes sigui més tost escàs. Els poetes capaços d'interpretar la figura de Ramon Llull des d'un punt de vista més personal i nou foren molts pocs. Només alguns en presentaren una figura més humana (Mateu Obrador, Joan Alcover...), o foren capaços de lligar-lo a les seves preocupacions vitals i espirituals (Miquel Costa i Llobera), poètiques o patriòtiques (Marian Aguiló). De totes maneres, els poetes mallorquins de la Renaixença encetaren una tradició de temàtica lul·liana que fou continuada per la poesia dels autors de l'Escola Mallorquina (Maria Antònia Salvà, Llorenç Riber, Rafel Ginard i Bauçà, etc.), i que es mantengué fins a la renovació introduïda per la generació de postguerra.